

Toiletten in natuur- en recreatiegebieden Normen, tips en voorbeelden

“Does a bear shit in the woods?” Deze retorische vraag krijg je in Noord-Amerika als je vraagt naar de bekende weg. Natuurlijk doet een beer zijn behoefte in de bos. Waar anders? Net zo natuurlijk moeten mensen ook hun behoefte doen als ze in de bos of andere natuur- en recreatiegebieden zijn. Buiten zijn en sporten zijn belangrijk voor de mentale en fysieke gezondheid van mensen. Maar de meeste mensen moeten ook om de paar uur de ‘call of nature’ beantwoorden: mensen moeten zes tot acht keer per dag naar het toilet.

Maar anders dan met beren in Noord-Amerika krijgen we problemen als mensen hun behoefte doen in de natuur, zeker in zo’n dichtbevolkt land zoals Nederland. Het is ook niet prettig om achter een boompje te moeten kruipen en lang niet iedereen dat kan. Ouderen en mensen met mobiliteitsproblemen kunnen niet zomaar hurken en vrouwen voelen zich vaak kwetsbaar. Bovendien wil niemand zien of ruiken waar anderen hun behoefte hebben gedaan. En zelfs als het onzichtbaar is vervuult het nog steeds bodem en grondwater met stikstof en bacteriën.

Voor iedereen is het dus beter als je op je gemak naar het toilet kunt in het buitengebied. Daarnaast zijn er **twee miljoen buik- en anderhalf miljoen blaaspatiënten** die niet zonder toilet in de nabijheid kunnen. De **helft van hen moet bij aandrang binnen vijf minuten een toilet** ter beschikking hebben. Omdat die toiletten er nu vaak niet zijn kunnen zij niet genieten van de Nederlandse natuur. Dat is ook vanuit gezondheidsoogpunt vervelend, want juist voor buikpatiënten zijn beweging en ontspanning extra belangrijk om hun aandoening te verzachten. En ook het toegankelijkheidsadagium: als je het voor de doelgroep met de grootste behoefte regelt dan heb je het voor iedereen geregeld.

Natuurgebieden zijn immers ook belangrijk voor iedereen. Afgelopen jaar hebben we geleerd hoe essentieel ze zijn, niet alleen voor fysieke activiteit, maar ook voor ons mentale welzijn. Toiletten zijn daarbij belangrijk om een bezoek mogelijk te maken. Of zoals een maatschappelijke werker in het VK zei: “Het is niet zo dat het toilet het mentale welzijn van mensen verbetert, het is dat het toilet hen in staat stelt activiteiten te doen die hun welzijn verbeteren.”¹

Sinds maart 2020 hebben we ook van de sluiting van de horeca (en hun toiletten) geleerd hoe belangrijk het is om toiletvoorzieningen te organiseren. Maar zelfs nu dat alles langzaam weer opengaat zijn er helaas zijn te weinig toiletten in het buitengebied. Het is daarom tijd om meer (toegankelijke) toiletten in natuur- en recreatiegebieden te plaatsen.

In dit *white paper* bespreken we daarom de volgende vragen:

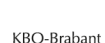
1. Wie zou verantwoordelijk moeten zijn voor de plaatsing en onderhoud van toiletten?
2. Hoeveel toiletten moeten er komen?
3. Welke regels zijn van toepassing?
4. Welke toiletten zijn beschikbaar die zonder water en elektra kunnen?
5. Welke andere oplossingen zijn er?

Wie zou verantwoordelijk moeten zijn voor de toiletten?

Ons antwoord op deze eerste vraag is dat **de organisatie die verantwoordelijk is voor het gebied ook verantwoordelijk zou moeten zijn voor de toiletten**. Toiletten zouden een vast onderdeel van het beheer van natuur- en recreatiegebieden moeten zijn. Dit klinkt misschien als een open deur. Maar stel dat een provincie in de gebieden

¹ <https://citymonitor.ai/horizons/green-spaces-help-combat-loneliness-they-need-investment-4302>

De Toiletalliantie bestaat uit de volgende organisaties:

van 'haar' Provinciale Landschap de toiletten gaat installeren en beheren, maar vervolgens de terreinbeheerder de paden gaat veranderen, horeca gaat toelaten of gebieden wil afsluiten, dan heeft dat uiteraard gevolgen voor de toegankelijkheid en het nut van de geïnstalleerde toiletten. Daarom is het kortom het beste om het beheer van gebied en toiletten in één hand te houden.

Hoeveel toiletten moeten er komen?

Voor stads- en dorpscentra en drukke voetgangersgebieden is er de Toiletnorm: **om de 500 meter een toilet**.

Verschillende gemeenten hanteren deze norm al. De norm is gebaseerd op het idee dat een toilet nooit meer dan vijf minuten weg moet zijn, maar heeft ook te maken met het feit dat er zich veel mensen door deze gebieden bewegen.

Deze norm is wat te streng voor buiten de bebouwde kom gezien de lagere aantallen mensen. De volgende normen zijn voorgesteld of worden gebruikt in het buitenland om aan te geven hoeveel toiletten er in natuur- en recreatiegebieden zouden moeten zijn:

Norm	Land	Status	Bron
Elke 5 km op doorgaande wegen en in elke dorpskern	Verenigd Koninkrijk	Voorstel	<i>A Code of Practice for Public Toilets in Britain</i> ²
Gemiddeld elke 25 km langs de autosnelweg	Oostenrijk	Investeringsbesluit Oostenrijkse snelwegennet	<i>Konsument.at</i>
Elke 25 km fietspad op 700 meter afstand van het fietspad	Duitsland	Toetsingscriterium voor toegankelijkheids-certificaat	<i>Prüfsystem zur Barrierefreiheit Qualitätskriterien Version 3.0</i> ³
Elke 5 km wandelpad op 250 meter afstand van het wandelpad	Duitsland	Toetsingscriterium voor toegankelijkheids-certificaat	<i>Prüfsystem zur Barrierefreiheit Qualitätskriterien Version 3.0</i> ²

In andere landen, zoals Canada, Nieuw-Zeeland of Australië, bevinden zich vaak toiletten bij parkeerplaatsen bij de bos of het strand. Soms is dat expliciet beleid, zoals in Cairns (Queensland, Australië) waar ze verplicht zijn bij de parkeerplaats bij de hoofdingang voor natuur- en recreatieparken, soms staat het op een lijst om mee te nemen in de planning, zoals bij de Squamish Lillooet Regional District (vlakbij Vancouver, Canada) of Casey (gemeente nabij Melbourne, Australië). Sommige bestuurseenheden geven het niet expliciet aan maar kennen het als een maatschappelijk geaccepteerde norm, bijvoorbeeld vanwege het feit dat mensen een toilet nodig hebben na een (lange) rit met de auto (zoals in de Canadese provincie Alberta).

²

<https://waterfund.go.ke/sanitation/Downloads/5.%20A%20Code%20of%20Practice%20for%20Public%20Toilets%20in%20Britain.pdf>

³ https://www.reisen-fuer-alle.de/local/media/downloads/qualitaetskriterien-rfa/Qualitaetskriterien_3.0_final-Mrz-2021.pdf

Wij denken dat het tijd is voor een norm voor het buitengebied van Nederland. **We stellen daarom een toiletnorm voor met een toilet op:**

- **Tenminste elke 25 km langs een fietspad**
- **Tenminste elke 5 km langs een wandelpad**
- **Elke parkeerplaats bij een natuur- of recreatiegebied**

Dit kunnen vrijstaande toiletten zijn of toiletten die opengesteld zijn voor bezoekers, bijvoorbeeld in horeca, overheidsgebouwen, dorpskernen of kerken (met de kanttekeningen erbij dat corona heeft ons geleerd dat deze kunnen worden gesloten). De beschikbaarheid van toiletten moet ook aangegeven worden met borden, op routekaarten en in de HogeNood-app.

Dit norm zou betekenen dat iemand maximaal 12,5 km moet fietsen voor een toilet (ongeveer 50 minuten) of 2,5 km moet lopen (30-40 minuten)⁴. Als we ervan uitgaan dat de helft van de buik- en blaaspatiënten bij aandrang binnen vijf minuten een toilet nodig heeft, maken bovenstaande normen wandelen en fietsen nog steeds niet toegankelijk voor alle patiënten en minder mobiele mensen. Maar het zou wel een forse verbetering van de toegankelijkheid en het comfort zijn. En hierdoor kunnen veel meer recreanten dan nu genieten van langere wandel- en fietstochten.

Andere voorzieningen

Toiletten zijn vaak een deel van een groter aanbod aan voorzieningen voor recreanten. Watervulpunten helpen met de gezondheid en tegen vervuiling van het milieu met plastic flesjes. Een vuilnisbak helpt ook tegen vervuiling. Een bankje of een picknicktafel geeft mensen die het nodig hebben een plek om even bij te komen en verder te gaan. En een laadpunt voor elektrische fietsen kan ook mensen helpen om verder te gaan en zo gezonder te blijven.

Planning

Het stappenplan ontwikkeld voor gemeenten⁵ kan helpen (uiteraard met aanpassingen aan een andere situatie, zoals ruimte nodig hebben voor leegpompen van toiletten of weghalen van afval). Denk aan het inventariseren van bestaande toiletten, gebruiken van kaarten om te kijken waar er gaten in het systeem zitten en hoe best die te vullen. Enquêtes van gebruik en gebruikers kan ook helpen uit te vinden waar bezoekers voorzieningen missen. Het is ook belangrijk om een goed overzicht bij te houden en gaten in het netwerk zo snel mogelijk te vullen. Dit kan via de GIS van de terreinbeheerder of met een licentie op de database van HogeNood.

Welke regels zijn van toepassing?

Nederland heeft het VN-Verdrag Handicap ondertekend en geratificeerd. Dit VN-Verdrag gaat niet alleen over mensen met een handicap maar ook over chronisch zieken, zoals buik- en blaaspatiënten. In Artikel 30 gaat het over deelname aan het culturele leven, recreatie, vrijetijdsbesteding en sport:

“5. Teneinde personen met een handicap in staat te stellen op voet van gelijkheid met anderen deel te nemen aan recreatie, vrijetijdsbesteding en sportactiviteiten, nemen de Staten die Partij zijn passende maatregelen:

- (...) c. teneinde te waarborgen dat personen met een handicap toegang hebben tot sport-, recreatie- en toeristische locaties; (...)”

Dit betekent dat in ieder geval een deel van een natuur- of recreatiegebied toegankelijk moet zijn voor mensen met een handicap. Dus, als er een toilet komt in dat deel, moet dat ook toegankelijk zijn. Op locaties die moeilijk bereikbaar zijn is dat niet nodig – het Verdrag heeft het namelijk over “redelijke aanpassingen”: “noodzakelijke en

⁴ Met een gemiddeld fietssnelheid 15 km/uur en een gemiddeld wandelsnelheid 4-5 km/uur.

⁵ Hier te downloaden: <https://www.waarkaniknaardewc.nl/toolkit/>.

passende wijzigingen, en aanpassingen die geen disproportionele of onevenredige, of onnodige last opleggen, indien zij in een specifiek geval nodig zijn om te waarborgen dat personen met een handicap alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid met anderen kunnen genieten of uitoefenen.”

Voor de rest bestaan er geen Nederlandse wetten of regelgeving waaraan de kwaliteit of kwantiteit van toiletten in een natuur- of recreatiegebied moet voldoen.

Welke toiletten zonder elektra of stromend water zijn beschikbaar?

In veel natuurgebieden is het moeilijk om toiletten aan te sluiten op water-, stroom- en/of rioolsystemen. Voor stroom is het tegenwoordig gelukkig redelijk makkelijk om zonnepanelen te gebruiken voor verlichting en ventilatie. Het is wel altijd belangrijk om het toilet op een open plek of vlakbij het pad neer te zetten vanwege de sociale veiligheid. Ook is het goed om de gebruikers aan te spreken op hun persoonlijke verantwoordelijkheid voor het schoon houden van het toilet.

Gelukkig zijn er al opties die gebruikt worden in andere landen. Welke van de opties het beste bij een locatie past is maatwerk, en hangt onder andere af van welke aansluitingen mogelijk zijn, hoe het toilet geleegd kan worden en hoe makkelijk het is om ze regelmatig schoon te houden. In Nederland zijn gelukkig natuurgebieden beter bereikbaar dan in Nieuw-Zeeland of Zwitserland waar ze helikopters moeten gebruiken om toiletten in de bergen te leggen.

En denk niet dat toiletgebouwen altijd saai of onaantrekkelijke gebouwen hoeven te zijn. Met goed design kan een toilet ook passen in het beeld van een plek of juist heel mooi zijn. Vancouver (Canada) heeft mooie voorbeelden verzameld ter inspiratie:

PRECEDENTS

Hiroshima, Japan

London, UK

Van Tech Sports Field

Auckland, New Zealand

PARKS WASHROOM STRATEGY

Nieuw-Zeeland heeft ook andere mooie voorbeelden van designtoiletten zoals:

Whakarewarewa Forest

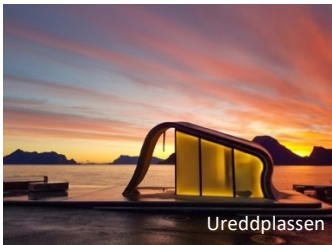

Makatana

Tongariro

En Noorwegen:

Ureddplassen

Eggum

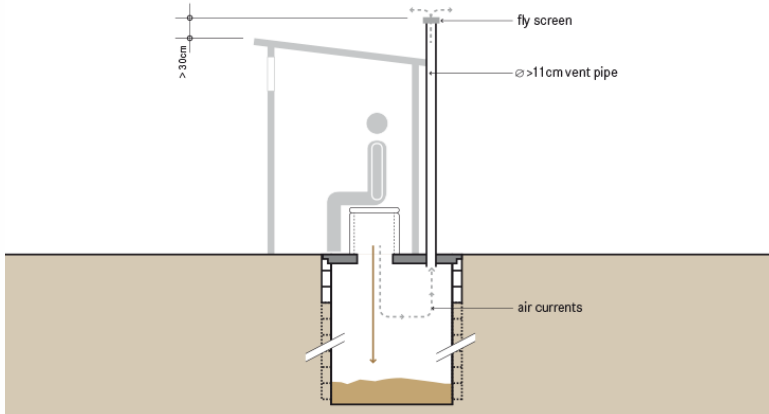

Ostasteidn

'Long-drop toilets'

In Noord-Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland kent men vooral de 'long-drop toilets': toiletten waarbij urine en uitwerpselen in een betonnen bak onder het toilet terecht komen. Eens in de zoveel tijd moet een vrachtwagen deze betonnen bak leegpompen (dit kost enkele honderden euro's per keer), of deze raakt nooit vol vanwege de lage frequentie van gebruik. Het voordeel is de eenvoud, het nadeel is dat de betonnen bak waterdicht moet zijn (anders treedt lekkage naar het grondwater op) en er een weg voor de vrachtwagen moet zijn. Dit soort toiletten kost 3 tot 10.000 euro⁶.

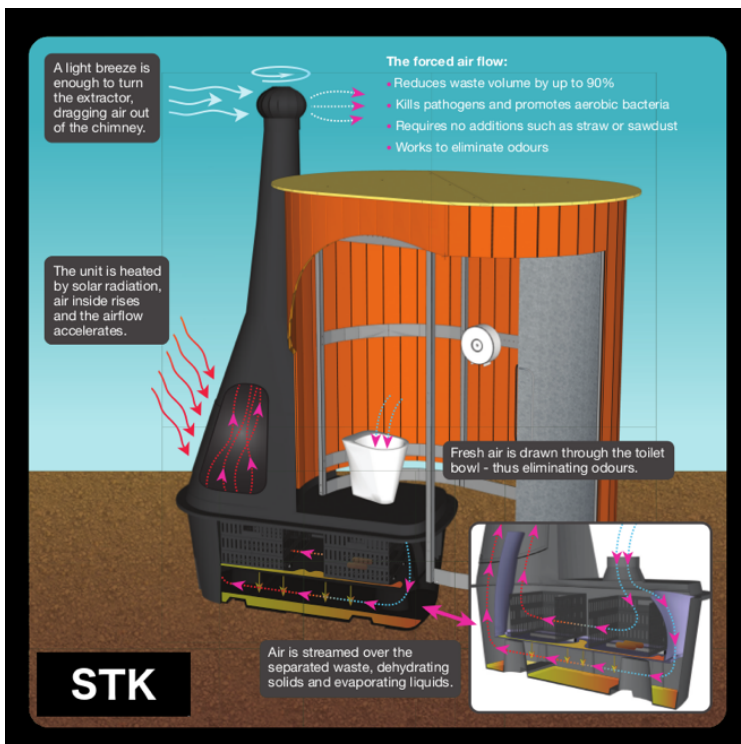
⁶ <https://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/eco-friendly-outhouses-bc-1.5257191>.

Basisprincipe achter 'long-drop toilets'.

Compacterende toiletten

Deze toiletten scheiden de urine van de uitwerpselen. Zo kan de urine verdampen en de uitwerpselen indrogen. Hierdoor ontstaat veel minder materiaal om op te halen: alleen ingedroogde uitwerpselen. De toiletten van bijvoorbeeld het Franse bedrijf [Kazuba](#) en het Italiaanse [Toilitech](#) maken van dit principe gebruik. Het voordeel is dat deze toiletten alleen wind en zon nodig hebben om te functioneren, het nadeel is dat er nog steeds wel na 10-20.000 bezoekers een leging van de koffer nodig is. Dit toilet is beschikbaar vanaf 5700 euro voor een niet-rolstoeltoegankelijke uitvoering en 11.000 euro voor een toegankelijke uitvoering.

De werking van een compacterend toilet in een Kazubatoilet (links) en een Toilitech-toilet (rechts).

Composttoiletten

Composttoiletten gebruiken zaagsel, stro of ander plantaardig materiaal om de compostering van uitwerpselen sneller te laten verlopen, en om deze af te dekken zodat er geen geurtjes vrijkomen. Het voordeel is dat er geen wind of zonnewarmte nodig is (de compostering zorgt voor zijn eigen warmte), dat het legen maar eens in de zoveel jaar hoeft te gebeuren en dat het overgebleven materiaal als natuurlijke mest is te gebruiken. Het nadeel is dat de gebruiker na zijn behoefte gedaan te hebben zelf met een schep het plantaardige materiaal moet toevoegen – sommige gebruikers zullen dit vergeten. Ook is dit plantaardige materiaal uiteraard uiterst brandbaar. Tot slot werkt het principe niet altijd even goed, zo gaven vooral Canadese gesprekspartners bij ons aan⁷. Een toilet van het Zwitserse bedrijf [Kompotoi](#) is voor zo'n 5000 euro (niet-rolstoeltoegankelijk) tot 11.000 euro (wel rolstoeltoegankelijk) te krijgen.

Het composttoilet van het Zwitserse Kompotoi.

Wormencomposttoiletten

Wormencomposttoiletten gebruiken wormen in vaten waar de uitwerpselen in terecht komen om daar compost van te maken. Voordeel is dat dit sneller gaat dan in 'gewone' composttoiletten. Nadeel is dat de wormen niet overleven bij lange perioden met te koude temperaturen en dat de bezoeker de uitwerpselen met een pedaal zelf moet transporteren naar de wormenbakken. Het compost kan dan wel in het natuurgebied verspreid worden en hoeft daarmee niet afgevoerd te worden, wat transportkosten scheelt. Het systeem op de volgende pagina kost zo'n 38.000 euro.

Conventionele (spoel)toiletten

Uiteraard zijn er ook conventionele (tijdelijke) toiletten zoals de welbekende Dixies, al bevelen we die niet aan vanwege de in onze ogen lage kwaliteit en gebrek aan vandalismebestendigheid (ze zijn makkelijk omver te gooien). Maar er zijn ook chemische spoeltoiletten zoals van [Pop-up Toilets](#), of tijdelijke zelfreinigende toiletten aangesloten op een septic tank (zoals van [Sanitronics International](#)) beschikbaar voor plaatsing tijdens bijvoorbeeld alleen de zomermaanden.

Welke andere oplossingen bestaan er?

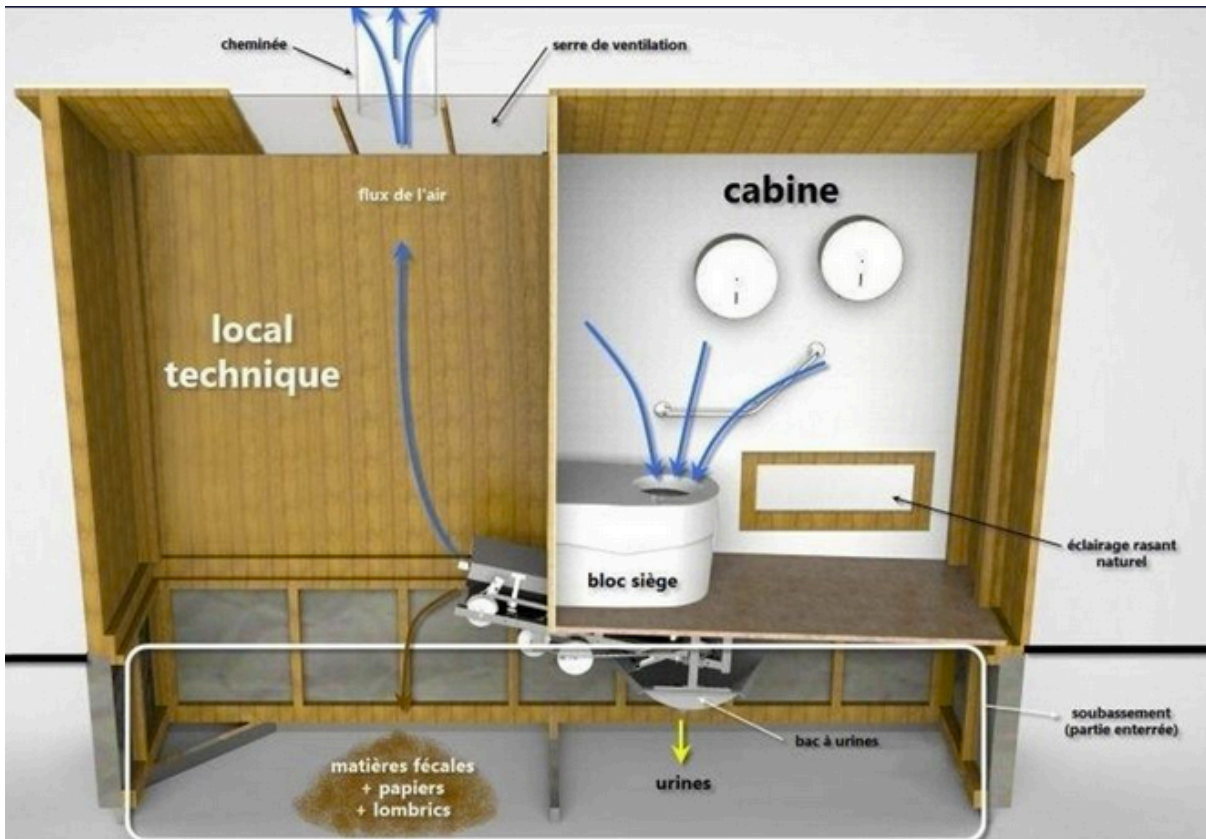
Uiteraard is het openstellen van het toilet bij het bezoekerscentrum een eenvoudige oplossing. Daarnaast is het goed de horeca in de gebieden te overtuigen om hun toilet open te stellen voor passanten. Zij kunnen dit kenbaar maken met een 'toiletsticker' en het toilet aanmelden op de HogeNood-app (via <https://www.hogeenood.nl/toilet->

⁷ <https://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/composting-toilets-not-working-as-advertised-1.1377434>

[toevoegen](#)). Voordeel is dat dit goedkoop is (veel eigenaren werken gratis mee) en de horecazaak extra omzet kan opleveren. Het is ook een goed idee om samen te werken met dorpskernen die bezoekers willen ontvangen en die langs een route liggen om een toilet te plaatsen of een toilet in een overheidsgebouw open te stellen en aan de app toe te voegen. Nadeel is dat bij een wisseling van de eigenaar/verantwoordelijk ambtenaar de openstelling beëindigd kan worden.

Verklarende woordenlijst: bloc siège: toiletpot; éclairage rasant naturel: natuurlijke lichtinval; soubassement (partie enterrée): ondergrondse deel; matières fécales + papiers + lombrics: uitwerpselen + toiletpapier + wormen

Meer informatie nodig?

Neem dan contact op met de Toiletalliantie/Maag Lever Darm Stichting via info@toiletalliantie.nl.